

Функціонування і розвиток механізмів державного управління
УДК 351.77

Макаренко Максим Валерійович

*кандидат медичних наук, директор клініки ММ-дентал,
здобувач наукового ступеня доктора наук
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Makarenko Maksym

*Candidate of Medical Sciences, Director of MM-Dental Clinic,
Candidate for the degree of Doctor of Science
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

ORCID: 0000-0001-8677-8670

**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОЇ
ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ: СУТНІСТЬ ТА БАЗОВІ
КАТЕГОРІЇ**

**PUBLIC ADMINISTRATION IN THE CONDITIONS OF AN
EXTRAORDINARY EPIDEMIOLOGICAL SITUATION: ESSENCE
AND BASIC CATEGORIES**

Анотація. У статті досліджено сутність та базові категорії публічного управління в умовах надзвичайної епідеміологічної ситуації в сучасних умовах, зокрема понять «епідеміологія», «надзвичайна епідеміологічна ситуація», «зона надзвичайної епідеміологічної ситуації». Встановлено, що Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» та інші нормативно-правові акти, що регламентують діяльність у досліджуваній сфері, виявив відсутність визначення цього поняття. З'ясовано, що суб'єкти публічної управління у процесі нормотворчої діяльності у сфері охорони здоров'я, використовують цей термін, не розкриваючи його сутності. Встановлено, що дискусія між науковцями щодо остаточного та загальноприйнятого

визначення цих понять ще не закінчена. Під категорією "благополуччя" (або українським аналогом – "добробут") запропоновано розуміти гарантований державою, законодавчо визначений стійкий рівень забезпеченості населення країни, окремої соціальної групи, сім'ї, особи життєво необхідними (найважливішими) матеріальними і нематеріальними благами. Забезпечення "благополуччя" передбачає дотримання відповідними суб'єктами встановлених стандартів та інших нормативних вимог.

Визначено, що одним із пріоритетних напрямів публічної політики охорони здоров'я є поліпшення здоров'я і добробуту для усіх людей як кінцевої мети соціального та економічного розвитку. Звернуто увагу на необхідність активізації наукових розробок у сфері публічного управління з питань протидії епідемічним загрозам в глобальному аспекті, що дозволить суб'єктам публічного управління здійснювати вироблення публічної політики відповідно до ризиків та загроз сучасного глобалізованого світу. Запропоновано законодавчо визначити поняття «епідеміологія», «надзвичайна епідеміологічна ситуація», «зона надзвичайної епідеміологічної ситуації».

Ключові слова: публічне управління, охорона здоров'я, епідеміологія, надзвичайна епідеміологічна ситуація, зона надзвичайної епідеміологічної ситуації.

Summary. The article examines the essence and basic categories of public management in the conditions of an emergency epidemiological situation in modern conditions, in particular the concepts of "epidemiology", "emergency epidemiological situation", "zone of an emergency epidemiological situation". It was established that the Law of Ukraine "On Ensuring the Sanitary and Epidemic Welfare of the Population" and other normative legal acts regulating activities in the researched field revealed the absence of a definition of this concept. It was found that public administration subjects in the process of rule-

making in the field of health care use this term without disclosing its essence. It has been established that the debate among scientists regarding the final and generally accepted definition of these concepts is not over yet. Under the category of "well-being" (or the Ukrainian analogue - "welfare") it is proposed to understand the state-guaranteed, legally defined sustainable level of provision of the country's population, a separate social group, family, and person with vital (most important) material and non-material goods. Ensuring "well-being" involves compliance by relevant entities with established standards and other regulatory requirements.

It was determined that one of the priority areas of public health care policy is the improvement of health and well-being for all people as the ultimate goal of social and economic development. Attention was drawn to the need to intensify scientific developments in the field of public administration on countering epidemic threats in a global aspect, which will allow public administration subjects to develop public policy in accordance with the risks and threats of the modern globalized world. It is proposed to legislatively define the concepts of "epidemiology", "emergency epidemiological situation", "zone of an emergency epidemiological situation".

Key words: *public administration, health care, epidemiology. emergency epidemiological situation, zone of emergency epidemiological situation.*

Постановка проблеми. Одним із основних завдань Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5 та частиною зобов'язань у рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС є створення належних умов для реалізації потенціалу кожного громадянина впродовж всього життя, досягнення адекватних стандартів якості життя та благополуччя населення. Програмний документ Європейського регіонального бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я "Здоров'я для всіх у XXI столітті" також

визначає поліпшення здоров'я і добробуту людей одним із пріоритетних напрямів у політиці досягнення здоров'я для усіх та встановлює його досягнення кінцевою метою соціального та економічного розвитку [1].

В цьому контексті питання удосконалення публічного управління в умовах надзвичайної епідеміологічної ситуації є тим фундаментальним підґрунтям, без якого неможливо побудувати якісно нову політику охорони здоров'я в сучасній країні.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання вдосконалення механізмів публічного управління у сфері охорони здоров'я знайшли відображення в дослідженнях Н.В. Авраменко, Т.П. Авраменко, М.М. Білинської, Н.О. Васюк, Л.І. Жаліло, В.М. Князевича, Я.Ф. Радиша та інших. Дослідження державного регулювання у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення, а саме системи громадського здоров'я, представлені в працях вітчизняних вчених Ю.В. Вороненка, О.П. Гульчій, І.В. Гущука, В.Ф. Москаленка, І.В. Рожкової, Н.О. Рингач, І.М. Солоненка та інших.

Метою статті є дослідження сутності та базових категорій публічного управління в умовах надзвичайної епідеміологічної ситуації в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проблеми публічного управління медичною допомогою в умовах надзвичайної епідеміологічної ситуації зумовлює необхідність аналізу низки наукових тлумачень основних категорій, понять і термінів у зазначеній сфері.

Питання важливості нормативного визначення основних термінів в сфері охорони здоров'я важко переоцінити. Стаття 1 Конституції України визначає, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава [2].

Відомо, що якісна законодавча база виступає правовим підґрунтям будь-якої норми. Відтак, очевидно, що запорукою ефективного законодавства є постійне удосконалення відповідно до суспільних потреб. Разом з тим, сучасні реалії його застосування подекуди демонструють неясність тлумачень як у науковій, так і у правозастосовній термінології [3].

Публічна політика у сфері охорони здоров'я, зокрема в умовах надзвичайної епідеміологічної ситуації, послуговується значним термінологічним апаратом. Проте, варто зазначити, що законодавче тлумачення багатьох термінів та понять досі є невизначеним.

Очевидно, що це великою мірою обумовлено специфічністю галузі охорони здоров'я з огляду на те, що правова регламентація її діяльності відбувається на межі суспільних відносин, що формуються у сферах: охорони здоров'я, соціальної політики, природоохоронної діяльності, екологічної безпеки тощо. Відтак, цілком зрозумілим видається запозичення понять із природничих, гуманітарних наук, що у свою чергу актуалізує необхідність законодавчого визначення базових категорій та понять у досліджуваній сфері.

Право на санітарне та епідемічне благополуччя виступає одним з визначальних прав людини. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» регулює суспільні відносини, які виникають у сфері забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя, визначає відповідні права і обов'язки державних органів, підприємств, установ, організацій та громадян, встановлює порядок здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду в Україні [4].

Санітарне та епідемічне благополуччя населення у згаданому законі тлумачиться як стан здоров'я населення та середовища життєдіяльності людини, при якому показники захворюваності перебувають на усталеному рівні для даної території, умови проживання сприятливі для населення, а

параметри факторів середовища життєдіяльності знаходяться в межах, визначених санітарними нормами. Зазначеним законом охоплюються права на безпечні для здоров'я навколишнє природне середовище, питну воду, харчові продукти, умови праці тощо.

Разом з тим, вказаний закон не містить тлумачення базового поняття «благополуччя». Більше того, аналіз законодавчого поля, що регламентує діяльність у досліджуваній сфері, виявив відсутність визначення цього поняття. У процесі нормотворчої діяльності суб'єкти публічної політики, що здійснюють регулювання у сфері охорони здоров'я, використовують цей термін, не розкриваючи його сутності.

До прикладу, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною службою з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів» містить низку показників, за якими визначаються ризики, що уможливають завдання шкоди здоров'ю, працездатності та життю людини чи здоров'ю майбутніх поколінь та зумовлені впливом біологічних, фізичних, хімічних чи соціальних факторів середовища життєдіяльності людини. Проте сутність поняття «благополуччя» у цій постанові не визначено [5].

Відтак, відсутність законодавчого визначення досліджуваного терміну актуалізує потребу в пошуку тлумачень цього поняття у наукових розробках та енциклопедичних виданнях.

Великий тлумачний словник української мови містить поняття «благополуччя», яке позначається як життя в достатку й спокої; добробут, щастя. Крім того, цей словник містить також визначення поняття «добробут» як синонім благополуччя та пояснює його як «матеріально-побутове забезпечення; достаток» [6, с. 193]. Оксфордський словник

англійської мови тлумачить поняття «благополуччя» (англ. *well-being*) як стан комфорту, здоров'я або щастя [7]. Кембриджський словник містить синонім поняття благополуччя - «добробут» (англ. *welfare*) та також тлумачить його як стан здоров'я та щастя [8].

Поняття «благополуччя» прийнято Всесвітньою організацією охорони здоров'я в якості основного критерію здоров'я, яке розглядається як стан повного фізичного, розумового і соціального благополуччя [9].

Крім того, як зазначає Генеральний директор Всесвітньої організації охорони здоров'я, доктор Тедрос Адханом Гебрейесус, здоров'я є правом, а не привілегією [10].

Варто зазначити, що сутність поняття «благополуччя» є досить багатовимірним. *Соціальне благополуччя* визначено Всесвітньою організацією охорони здоров'я як центральний компонент загального стану здоров'я людей [11].

В американській енциклопедії досліджень якості життя і благополуччя пояснюється, що *емоційне благополуччя* корелює з *фізичним благополуччям* і доповнює його [12].

Клаудія Трудель-Фіцджеральд зазначає, що *психологічне благополуччя* пов'язано з більш низьким ризиком захворювань і смертності і може бути покращено за допомогою відносно недорогих втручань [13].

Таким чином, поняття «благополуччя» містить баланс ключових елементів та має такі складові: соціальне, економічне, емоційне, фізичне, психологічне благополуччя тощо.

Дослідження сутності та базових категорій публічного управління медичною допомогою в умовах епідеміологічної надзвичайної ситуації в сучасних умовах актуалізує також потребу в аналізі понять «епідеміологія», «надзвичайна епідеміологічна ситуація».

Рябокоть О.В. вважає, що епідеміологія – це метод, який використовується для виявлення причин погіршення здоров'я і

захворювань населення, пацієнти – це спільнота, люди розглядаються колективно. За визначенням вченого, епідеміологія – це дослідження (наукове, систематичне і засноване на даних) розподілу (частота, закономірність) і детермінант (причин, факторів ризику) станів і подій, пов'язаних зі здоров'ям (а не тільки хвороб) в певних групах населення [14, с. 24].

Б.М. Дикий та Т.О. Нікіфорова під епідеміологією розуміють науку, яка вивчає епідемічний процес, закономірності поширення інфекційних хвороб, розробляє заходи попередження і зниження захворюваності та ліквідації окремих інфекцій. Предметом епідеміології, на відміну від клінічної медицини, зазначені науковці вважають не саму хворобу, а захворюваність населення на цю хворобу. Захворюваність відображає популяційний (надорганізмний) рівень організації життя, а хвороба – організмний, суборганізмний рівень [15, с. 58].

ВООЗ під терміном «епідеміологія» розуміє сукупність підходів до оцінки стану здоров'я населення для виявлення факторів, що його визначають. Це досягається шляхом аналізу специфіки розподілу захворюваності на територіях, в групах населення і за часом поширення.

У визначенні цього поняття ВООЗ оперує двома підходами. Перший – епідеміологічний – за якого мова йде про будь-яку захворюваність (інфекційну чи неінфекційну). Зазначений підхід має вектор аналізу від наслідків (стан здоров'я, захворюваність) до причини (фактори середовища). Навпаки, другий підхід – гігієнічний – має зворотний вектор аналізу: від причини (фактори середовища) до наслідків (якість громадського здоров'я, захворюваність).

Таким чином, поєднання двох підходів дозволяє більш чітко формулювати гіпотези про фактори ризику і забезпечує кількісну оцінку зв'язку факторів ризику з захворюваністю, визначення відносного і безпосереднього ризику. Саме тому в законі «санітарно-епідеміологічне

благополуччя» визначається як стан здоров'я і довкілля (одночасно), а до завдань санітарно-епідеміологічного нагляду насамперед належить оцінка стану здоров'я населення, виявлення причин і умов, що формують загальну картину захворюваності населення [16, с. 115].

Варто відмітити, що поняття «надзвичайна епідеміологічна ситуація» у вітчизняному законодавстві не визначено. У Кодексі цивільного захисту України, що набув чинності 16 жовтня 2020 року, подається лише визначення надзвичайної ситуації, яке тлумачиться як обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання, що характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена ...епідемією ...або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення [17].

У цьому ж Кодексі цивільного захисту України наводиться ще одне визначення – «зона надзвичайної ситуації» – це окрема територія, акваторія, де сталася надзвичайна ситуація.

У цьому зв'язку, зважаючи на те, що ухвалення зазначеного Кодексу відбулось восени 2020 року, в період довготривалих періодичних карантинних обмежень, викликаних пандемією COVID-19, та враховуючи, що дискусія між науковцями щодо остаточного та загальноприйнятого визначення цих понять ще не закінчена, варто було б законодавчо визначити поняття «надзвичайна епідеміологічна ситуація» та «зона надзвичайної епідеміологічної ситуації».

Крім того, зважаючи на різноманітність тлумачення науковцями терміну «благополуччя» та відсутність його визначення у законодавстві, вважаємо за необхідне закріпити його визначення у ст. 1 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» шляхом внесення відповідних доповнень до нього. Адже проблеми, пов'язані з неналежним забезпеченням санітарно-епідемічного благополуччя населення, можуть поставити під загрозу збереження і

зміцнення здоров'я нації як одного із вагомих чинників суспільно-економічної стабільності та національної безпеки в цілому.

Висновки. В процесі дослідження нами встановлено, що на сьогодні нараховується безліч визначень термінів «благополуччя», «достаток», «добробут». Проте дискусія між науковцями щодо остаточного та загальноприйнятого визначення цих понять ще не закінчена. Під категорією «благополуччя» (або українським аналогом – «добробут») пропонуємо розуміти гарантований державою, законодавчо визначений стійкий рівень забезпеченості населення країни, окремої соціальної групи, сім'ї, особи життєво необхідними (найважливішими) матеріальними і нематеріальними благами. Забезпечення «благополуччя» передбачає дотримання відповідними суб'єктами встановлених стандартів та інших нормативних вимог. Зважаючи на різноманітність трактування терміну «благополуччя» як у науковому колі так і у юридичній практиці, пропонуємо законодавчо закріпити його визначення.

Література

1. Health21 – health for all in the 21st century. URL: <https://www.euro.who.int/en/publications/policy-documents/health21-health-for-all-in-the-21st-century> (дата звернення: 19.02.2023)
2. Конституція України : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 22.02.2023)
3. The Principles of Public Administration. URL: <https://www.sigmaxweb.org/publications/principles-public-administration-nov2014.pdf> (дата звернення: 17.03.2023)
4. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР).

1994. № 27. Ст. 218. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text> (дата звернення: 18.03.2023)
5. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною службою з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2018 р. № 1164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1164-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.02.2023)
  6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
  7. Oxford Advanced Learner's Dictionary. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/> (дата звернення: 23.02.2023)
  8. Cambridge Academic Content Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 17.02.2023)
  9. World Health Organization. URL: <https://www.who.int/home> (дата звернення: 24.03.2023)
  10. Together for a healthier world. Dr Tedros Adhanom Ghebreyesus. URL: <https://www.who.int/director-general>. (дата звернення: 24.03.2023)
  11. Статут (Конституція) Всесвітньої Організації охорони здоров'я. Constitution of the World Health Organization. <https://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/constitution-en.pdf?ua=1> (дата звернення: 17.02.2023)
  12. Michalos A. C. Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research. 2014. DOI: https://doi.org/10.1007/978-94-007-0753-5_2797
  13. Trudel-Fitzgerald C., Millstein R. A., Hippel Ch., Howe Ch. J., Tomasso L. P., Wagner G. R., VanderWeele T. J. Psychological well-being as part of

- the public health debate? Insight into dimensions, interventions, and policy. Trudel-Fitzgerald et al. BMC Public Health. 2019. 19:1712. URL: <https://bmcpublikealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12889-019-8029-x> (дата звернення: 27.03.2023)
14. Рябоконт О.В. Особливості проведення протиепідемічних заходів у випадках виникнення надзвичайних ситуацій в мирний час за умов занесення карантинних інфекцій. Протиепідемічний захист військ, бактеріологічна розвідка : навч. посіб. Запоріжжя, 2016. 107 с.
15. Дикий Б.М., Нікіфорова Т.О. Епідеміологія. Івано-Франківськ : Видавництво Івано-Франківського державного медичного університету, 2006. 196 с.
16. Bonita R. Basic epidemiology / R. Bonita, R. Beaglehole, T. Kjellström // 2nd edition. Epidemiology. Manuals. I. Beaglehole, Robert. II. Kjellström, Tord. World Health Organization. P. 205.
17. Кодекс цивільного захисту України. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2013. № 34-35. Ст. 458. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 28.03.2023)

References:

1. Health21 – health for all in the 21st century. [Online], available at: <https://www.euro.who.int/en/publications/policy-documents/health21-health-for-all-in-the-21st-century> (Accessed: 19 Feb 2023)
2. Konstytutsiia Ukrainy : Zakon Ukrainy. [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed: 22 Feb 2023)
3. The Principles of Public Administration. [Online], available at: <https://www.sigmaxweb.org/publications/principles-public-administration-nov2014.pdf> (Accessed: 17 Mar 2023)

4. Pro zabezpechennia sanitarnoho ta epidemichnoho blahopoluchchia naseleattia : Zakon Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). 1994. № 27. St. 218. [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text> (Accessed: 18 Mar 2023)
5. Pro zatverdzhennia kryteriiv, za yakymy otsiniuietsia stupin ryzyku vid provadzhennia hospodarskoi diialnosti u sferi sanitarnoho ta epidemichnoho blahopoluchchia naseleattia ta vyznachaietsia periodychnist zdiisnennia planovykh zakhodiv derzhavnoho nahliadu (kontroliu) Derzhavnoiu sluzhboiu z pytan bezpechnosti kharchovykh produktiv ta zakhystu spozhyvachiv : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27 hrudnia 2018 r. № 1164. [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1164-2018-%D0%BF#Text> (Accessed: 14 Feb 2023)
6. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. i dopov.) / uklad. i holov. red. V. T. Busel. Kyiv; Irpin : VTF «Perun», 2005. 1728 s.
7. Oxford Advanced Learners Dictionary. [Online], available at: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/> (Accessed: 23 Feb 2023)
8. Cambridge Academic Content Dictionary. [Online], available at: <https://dictionary.cambridge.org/> (Accessed: 17.02.2023)
9. World Health Organization. [Online], available at: <https://www.who.int/home> (Accessed: 24 Mar 2023)
10. Together for a healthier world. Dr Tedros Adhanom Ghebreyesus. [Online], available at: <https://www.who.int/director-general>. (Accessed: 24 Mar 2023)
11. Statut (Konstytutsiia) Vsesvitnoi Orhanizatsii okhorony zdorovia. Constitution of the World Health Organization. [Online], available at: <https://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/constitution-en.pdf?ua=1> (Accessed: 17 Feb 2023)

12. Michalos A. C. Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research. 2014. DOI: https://doi.org/10.1007/978-94-007-0753-5_2797
13. Trudel-Fitzgerald C., Millstein R. A., Hippel Ch., Howe Ch. J., Tomasso L. P., Wagner G. R., VanderWeele T. J. Psychological well-being as part of the public health debate? Insight into dimensions, interventions, and policy. Trudel-Fitzgerald et al. BMC Public Health. 2019. 19:1712. [Online], available at: <https://bmcpublichealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12889-019-8029-x> (Accessed: 27 Mar 2023)
14. Riabokon O.V. Osoblyvosti provedennia protyepidemichnykh zakhodiv u vypadkakh vynyknennia nadzvychnykh sytuatsii v myrnyi chas za umov zanenesennia karantynnykh infektsii. Protyepidemichni zakhyst viisk, bakteriologichna rozvidka : navch. posib. Zaporizhzhia, 2016. 107 s.
15. Dykyi B.M., Nikiforova T.O. Epidemiologia. Ivano-Frankivsk : Vydavnytstvo Ivano-Frankivskoho derzhavnoho medychnoho universytetu, 2006. 196 s.
16. Bonita R. Basic epidemiology / R. Bonita, R. Beaglehole, T. Kjellström // 2nd edition. Epidemiology. Manuals. I. Beaglehole, Robert. II. Kjellström, Tord. World Health Organization. P. 205.
17. Kodeks tsyvilnoho zakhystu Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR). 2013. № 34-35. St. 458. [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (Accessed: 28 Mar 2023)